

Шимон Перес
ДРІВНИХ МРІЙ НЕ БУВАЄ. ПРО СМІЛИВІСТЬ, УЯВУ ТА СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО
ІЗРАЇЛЮ

Наступним поколінням лідерів в Ізраїлі та світі

Шимон Перес. Політична кар'єра тривалістю майже сім десятиліть
1923 р. – 2 серпня народився в містечку Вишнево, Польща

1934 р. – переїхав у землю Ізраїльську, Палестину

1938 р. – почав навчання в школі молодіжного поселення Бен-Шемен

1945 р. – обраний секретарем молодіжної організації «а-Ноар а-Овед»

1947 р. – за порадою Давида Бен-Гуріона вступив до організації «Гаґана»

1948–1949 рр. – начальник морського відділу Міністерства оборони Ізраїлю

1949–1952 рр. – голова делегації Міністерства оборони Ізраїлю в США

1952–1959 рр. – генеральний директор Міністерства оборони Ізраїлю

1959–2007 р. – член Кнесету

1959–1965 р. – заступник міністра оборони Ізраїлю

1969 р. – міністр абсорбції Ізраїлю

1970–1974 рр. – міністр транспорту та зв'язку Ізраїлю

1974 р. – міністр інформації та діаспори Ізраїлю

1974–1977 рр. – міністр оборони Ізраїлю

1977–1992 р. – голова «Ізраїльської партії праці»

1984–1986 рр. – прем'єр-міністр Держави Ізраїль

1986–1988 рр. – віце-прем'єр і міністр закордонних справ

1988–1990 рр. – віце-прем'єр і міністр фінансів

1992–1995 рр. – міністр закордонних справ

1995–1996 рр. – прем'єр-міністр Держави Ізраїль

1999–2001 рр. – міністр регіонального розвитку Ізраїлю

2001–2002 рр. – віце-прем'єр і міністр закордонних справ

2005 р. – віце-прем'єр

2006 р. – міністр розвитку Неґева і Галілеї

2007–2014 рр. — дев'ятий президент Держави Ізраїль

«Ваш батько — як той вітровий, — повторювала мама, — його ані спинити, ані утримати». І вона таки мала рацію.

Для нас Шимон Перес був батьком. Для інших він став одним із батьків-засновників Держави Ізраїль. Він присвятив своє життя вічному творінню: будував ліпше майбутнє. Його робочими інструментами були віра, наполегливість, стійкість і здатність навчатися — постійно змінюватися й зростати. Проте найвеличнішим його знаряддям завжди була надія. З надією він засівав основи в твердий ґрунт, міцно й безстрашно стояв на хистких підвалинах, досягав вершин, доступних лише у мріях, відшукував приховану досі сходинку на невідомій драбині — і потім передбачав наступну.

Його життя було таке ж неймовірне й надзвичайне, як його улюблений дім. Він вірив, що досягнення миру й розвиток Ізраїлю — це дві складові створення гармонійного, успішного й благородного світу і в людини не може бути жодного вищого прагнення за це порівняння.

Наш батько казав: «Полічіть, скільки у вас мрій, і порівняйте їх з кількістю своїх досягнень. Якщо мрій більше, значить ви досі молоді». Він написав цю книгу у свій останній рік життя. Вона — подарунок наступним поколінням, юним душею і віком. Він хотів передати далі свій пошарпаний надійний ящик з інструментами, щоб усі ми могли вивчити уроки з його минулого й продовжити працювати над створенням ліпшого майбутнього. Виконуючи його волю, ми з удачністю передаємо його вам.

Цвія, Йоні, Хемі

Розділ 1. Поклик

Мені було одинадцять, коли я вперше побачив це місце, заховане від чужих очей в оточенні дерев. Цей простий будиночок належав моїм тітці й дядькові, які самотужки побудували його після того, як оселилися в Землі Ізраїльській. Це було 1934 року, в час, коли своєю домівкою цю місцину називали лише кілька сотень тисяч євреїв, де дороги ще були не мощені, а земля переважно безлюдна.

Коли ми під'їхали ближче, я зрозумів, що дерева там зовсім не схожі на ті, які я бачив раніше — то був апельсиновий гай, насаджений господарями. Ми з молодшим братом Гігі рвонули з місця одночасно, гасаючи між рівних, як по шнурочку, рядів дерев, на гілках яких висіло понад сотня кругленьких яскравих плодів. Подекуди на деревах іще лишилися квіти, і від них повітря наповнювалося чарівним ароматом.

Раптом мені пригадалося наше маленьке єврейське село — «штетл», як його зазвичай називали, — і я ніби перенісся в ту мить, коли вперше побачив апельсин іще там, далеко-далеко.

Наш штетл мав назву Вишнево. Він розташувався близько кордону між Польщею та Росією на латці землі, оточеній лісом, і здавалося, що там панує вічна

зима. Часто бувало так, що кілька тижнів підряд між тонкими берізками завивали крижані вітри, немилосердно шмагаючи покупців на базарі. Навіть улітку здавалося, що сонце тут – нечастий гість. Утім попри холод і відлюдність цього місця здавалося, є в ньому якесь тепло та чари, якесь сильне відчуття добра та спільноти. Завдяки один одному всі ми відчували, що наше місце там.

Наше життя було просте: у селі було лише три дороги, уздовж яких присусідилися ряди нехитрих дерев'яних будинків. Водогону й електрики там не було. Проте всього кілометрів за п'ять звідти була залізнична станція, і спостерігаючи за людьми, які проїжджали нею, й вантажі, які перевозили повз те місце, ми могли краєчком ока зазирнути – й спробувати на смак – у світ за лісом.

Я досі пам'ятаю ту яскраву мить, той перший апельсин. Батьки взяли мене в гості до друзів, де вже зібралася велика компанія. У них був гість – молодий парубок, який щойно повернувся з Палестини, котрий пригощав усіх історіями про далекий край. Він повів про сонце, що його світло не ховають хмари, екзотичні рослини, пустельні ділянки з фруктовими деревами, суворих засмаглих євреїв, які своїми руками працюють і тримають зброю. Коли він закінчив розповідати, повернувся до ящика позад себе й підняв його, щоб усі могли роздивитися. Натовп у кімнаті охнув. Усе це супроводжувалось якоюсь церемонією, неквапним ритуалом, з якого було видно, що так робили вже багато разів. Один за одним усі гості брали з ящика пакунок, обережно знімали обгортку й діставали звідти великий стиглий апельсин, зірваний прямо з дерева. Коли дійшла черга до мене, я не поспішав, обмірковував, трохи нервуючи від того, що можу зробити щось не так. Я підніс апельсин до носа й уперше вдихнув цитрусовий дух. Він був дійсно надзвичайним – і колір, і аромат, і смак – тим знаком з іншого світу, який тільки міг уявити хлопчик мого віку. Він був більше, ніж просто фрукт, він був символом моїх надій і бажань.

Моя родина мешкала в цій місцевості кілька поколінь. І протягом сотень років вона й справді була таким місцем, яке євреї могли називати домом. Однак, попри її просту красу, ніхто з моїх батьків не вважав Вишнево своїм постійним домом. Вони бачили в ньому швидше зупинку на шляху, одну з багатьох за тисячі років дорогою назад до нашої Батьківщини. Палестина була не просто мрією моїх батьків; вона була метою, що надихала багатьох людей, наших знайомих. Здавалося, хай коли б ми зібралися, будь-яка бесіда перетворювалася на розмову про те, щоб поїхати на Сіон, залишити наш улюблений штетл, приєднатися до першопрохідців, котрі працювали над поверненням нашої землі. Часто згадували Теодора Герцля, засновника сіоністського руху, який стверджував, що майбутнє єврейського народу залежить від існування єврейської держави, об'єднання людей в якій відбудеться не лише на основі релігії, але й мови та національності. «Нехай вони нададуть нам суверенітет над частинкою земної поверхні, достатньою для потреб нашого народу. А ми вже зробимо все інше».

Мрія Герцля стала й моєю мрією. Моя сім'я здавалася мені родиною людей, які мають гарне життя, але перебувають на засланні. Ми розмовляли івритом, думали івритом і з нетерпінням читали новини, що надходили з Підмандатної Палестини, контрольованої (або «в рамках мандата») Британією території, до якої входила наша давня батьківщина. Багато людей тужили за нею – й за всяку ціну прагнули повернутися – і ця туга прийшла разом із значною

силою. Були часи, коли мені здавалося, що я перебуваю в чистилищі між далеким минулим і неминучим майбутнім. Що ближче ми підходили до того майбутнього, то нестерпнішою відчувалася затримка.

Попри бажання рухатися далі мої спогади про дитинство нескінченні та ніжні. Моя мати Сара – розумна й сповнена любові жінка – була бібліотекарем за освітою та відданою шанувальницею російської літератури. Навряд чи щось інше приносило їй більше радості, ніж читання, і цю радість вона передала й мені. Я виріс і став чоловіком, у житті якого книжки посіли важливе місце, але спочатку вони посіли важливе місце в житті хлопчика, який читав поруч із мамою. Тут переді мною постало завдання, яке в основі мало любов: намагатися крокувати в ногу з нею, хоча б лише для того, щоб можна було обговорити прочитане. Мій батько, Іцхак (відомий як Гецль), був добросердним і щедрим, він займався продажем пиломатеріалів, як раніше його батько. Він був сповненою енергією та доброти людиною, був турботливим і старанним. Він завжди підбадьорював мене і радів моїм досягненням. Його любов надала мені впевненості, а моя впевненість дала мені здатність літати. Я почувався глибоко благословенним.

Мої батьки ростили мене без будь-яких обмежень і рамок, ніколи не казали мені, що робити, завжди довіряли, що моя допитливість приведе мене на правильну стежку. У ранньому дитинстві, коли я захотів виступати перед батьками та їхніми друзями, вони дуже схвально поставилися до цього. Іноді я навіть пародіював декого (у селі було кілька людей, чиї голоси й особливості добряче підходили для цього). Іноді я виголошував цілі звернення про природу сіонізму або відносні переваги найулюбленіших письменників. На думку дорослих, я був не за віком дорослим хлопчиком, на якого очікувало блискуче майбутнє. Як на мене, це видавалося початком чогось більшого. Проте на думку моїх шкільних товаришів, через це я був таким собі вигнанцем, значно відмінним від інших.

Насправді ж я був тим, ким і залишився, – у свої дев'яносто три я досі той самий допитливий хлопчисько, який у захваті від складних питань, палко бажає мріяти й не зламаний сумнівами інших.

Батьки, звісно, вплинули на формування моєї особистості, але більше за інших родичів я обожнював свого діда, рабина Цві Мельцера, з яким у мене були найтісніші стосунки за все життя. Він був худорлявим і завжди здавався високим. Він навчався у найліпшій ешиві Європи, а пізніше став одним із засновників єврейської сіоністської школи «Тарбут» і видатним провідником єврейської спільноти. У цьому крихітному селі було три синагоги та дві бібліотеки: одна з книгами івритом, інша – їдишем. Якщо сіонізм був центром нашого громадянського життя, то юдаїзм – осердям духовного. Для родини дід був тим авторитетом, який вказував їй напрямок, а для громади, завдяки переконанням і визначному інтелекту, він став беззаперечним лідером, поради й мудрості якого шукали всі мешканці штетлу.

Мені пощастило більше за всіх, і не лише тому, що в нашій родині була така видатна особистість, а тому, що мене він вирізняв з-поміж інших родичів. Саме дід був моїм першим учителем історії єврейського народу, і першим, хто познайомив мене з Торою. Щосуботнього дня я ходив із ним до синагоги й уважно слухав щотижневі уривки, які читав рабин. Як і інші євреї, я вважав Йом Кіппур, єврейський день спокути, найбільшим святом. Воно мало для мене особливе значення, правда, не лише через важливість самого свята, а тому,

що тоді я чув, як співав мій дід. Тільки в цей день він виконував обов'язки кантора, його прекрасний голос гучно виводив приголомшливо красиву молитву «Кол Нідрей». Вона переносила мене в глибини душі, і я ховався під його талітом[1] – лише там я почувався в безпеці в такий серйозний день. Із темряви того сховку я просив Бога пробачити грішникам і змилостивитися над кожною людиною, бо ж він сам посіяв зерна слабкості.

За його образом і через його вчення я вже дитиною ставав дуже набожним, набагато більше за моїх батьків. Я дійшов думки, що мій обов'язок полягає в служінні Богові за його заповідями, і в цьому не може бути жодних винятків. Мої батьки не до кінця оцінили глибину мого втаємничення аж до дня, коли батько привіз додому радіо, перше у Вишнево. Йому так кортіло показати мамі, як воно працює, що він увімкнув його в суботу, в шабат – час спокою і споглядання, коли юдаїзм забороняє певні дії, зокрема й необхідні для вмикання радіо. Я був розлючений. У нападі надмірної праведності я швиргнув його на землю так, що воно розбилося на друзки, ніби доля людства залежала від мого вчинку. Я вдячний, що вони простили мене за це.

Коли я був не вдома чи в синагозі, то намагався напроситися до когось на підводу, щоб доїхати до залізничної станції; саме звідси люди починали довгу подорож, яка приведе їх на нашу давню батьківщину. Все місто збиралося на гучне святкування, щоб попрощатися із сусідами. Гіркими й водночас солодкими були ці прощання. Я захоплено спостерігав за ними, радів і весело вигукував побажання, але завжди повертався додому з якимсь смутком на серці, гадаючи, чи настане колись і моя черга.

У свій час обставини змусили виїхати й нас. На початку 1930-х років бізнес мого батька знищили антисемітські податки, які стягували з єврейських підприємств. Залишившись ні з чим, він вирішив, що пора переїжджати. У 1932 році він вирушив у Підмандатну Палестину сам, першопрохідцем, він хотів облаштуватися там і підготуватися до нашого приїзду. Минуло ще два довгі роки – ціле життя для нетерплячої дитини – поки він надіслав повідомлення, що готовий і чекає на нас. Мені було одинадцять років, коли мама прийшла до нас із Гігі і сказала, що настав час вирушати.

Ми завантажили свій скарб на підводу і попрямували на станцію. Підвода скрипіла, підстрибуючи на камінні, розкиданому на дорозі. Мамі це не подобалося, але для нас із братом кожен такий поштовх був радістю, нагадуванням про те, що велика пригода вже не за горами. Ми були вдягнені в товсті вовняні пальта й важке зимове взуття, яке незабаром нам більше не знадобиться.

Коли ми приїхали на станцію, там на нас уже чекали десятки людей, які прийшли провести нас у дорогу з добрими побажаннями та молитвами. Серед них був і мій дід. Зважаючи на вік і важливу роль для громади, він вирішив залишитися у Вишнево. Я розумів, що він – єдиний, за ким я сумуватиму в рідному місті. Я дивився, як він прощався з мамою і братом на платформі, і чекав, коли він повернеться до мене, не знаючи, що казати. Його велике тіло нахилилося до мене, я підняв погляд і крізь його густу сиву бороду зазирнув йому в очі. У них бриніли сльози. Він поклав руку мені на плече, а потім нахилився, щоб зустрітися зі мною поглядом.

— Пообіцяй мені одну річ, — сказав він таким самим владним голосом, який добре знав.

— Будь-що, зайде[2].

— Пообіцяй, що завжди залишишся євреєм.

Життя діда закінчилося у Вишнево. Усього лише через кілька років після того, як я поїхав звідти, через ліс прямо на сільську площу зайшли гітлерівці, зганяючи туди євреїв, на яких чекала жаклива доля. Мого діда разом із більшістю його громади заштовхали до нашої скромної дерев'яної синагоги, двері якої нацисти забили дошками. Я не можу навіть збагнути, який жах їм довелося пережити у мить, коли через щілини у дверях у приміщення почав просочуватися дим, коли вони почули тріск і зрозуміли, що будівлю підпалили ззовні. Мені розповіли, що, коли вогонь сильно розгорівся, коли язика полум'я поглинали наше найзаповітніше місце поклоніння, дід одягнув свій таліт, той самий, під яким я ховався під час Йом Кіппур, і проспівав останню молитву — останню мить стоїчної гідності перед тим, як вогонь украв його слова, його подих і його життя, разом з усіма іншими, хто був там.

Євреїв, які залишилися, зібрали, йдучи від будинку до будинку, витягнули з їхніх хованок, вирвали з життя. Їх змусили спостерігати за тим, як руйнували штетл, ніби над ним пронісся ураган, але він вдарив точно і прицільно. Їх погнали пішки до залізничної станції, по дорозі, всипаній уламками, повз вогняну могилу. Тією самою залізничною колією, якою я вирушив у дорогу до батьківщини, їх повезли до таборів смерті.

Коли ми сідали на потяг до Підмандатної Палестини, коли він рушив і я помахав рідним і друзям на прощання, я не знав, що вже ніколи не побачу свого діда. Я й досі чую його голос щоразу, коли кантор співає «Кол Нідре». І досі щоразу, коли переді мною постає важкий вибір, я відчуваю його дух.

* * *

У 1934 році наша подорож до Підмандатної Палестини привела нас на південь до Середземного моря, і коли я вперше побачив його, мені здалося, воно простягнулося від краю до краю. Ми вирушили в кількадечну подорож пароплавом, і море було переважно спокійним. Я був переконаний, що відсутність шквального вітру й бурхливих хвиль — знак згори. З палуби корабля, звідусіль оточеного величним блакитним небом, я міг відчути тепло ніжного сонця, яке не заступали хмари. Здавалося, мій світ перефарбували й зігріли по-новому, щоб оживити мої мрії.

Останнього дня морської подорожі я прокинувся під звук пароплавного гудка. Капітан сповіщав інші судна про наш приїзд і, таким чином, повідомляв про це й пасажирів. Ми з Гігі вилізли з ліжка і побігли сходами на верхню палубу, де сподівалися побачити перший пробіск нашого нового життя. Група пасажирів уже зібралася, лунали радісні вигуки й спів. Я продерся крізь натовп до поруччя, де ніхто й ніщо не затуляло мені вид.

Переді мною простяглася велична берегова лінія Яффи. Здавалося, що море розфарбоване усіма відтінками блакитного, яскравий сапфіровий колір глибоких вод танцював із райдужною бірюзою на мілководді, коли хвилі набігали на ідеальний пляж із білим піском. На віддалі над затокою виднівся пагорб — серце величного давнього міста. Ряд кам'яних будівель, що оточували пагорб, здавалося, стоїть струнко на сторожі. За ними витягнувся до неба вузький годинник.

Я мало що знав про Яффу до приїзду сюди — тільки те, що це було давнє місто, про яке є згадка в Біблії. Тепер, коли я побачив місто на власні очі, то міг роздивитися всі деталі й енергетику, яку не можна передати словами. На березі зібралася велика крба людей у червоних фесках і картатих головних уборах. Одні прийшли, щоб насолодитися яскравим ранком, грали з маленькими дітьми, а морський вітерець розвівав їхнє вільне вбрання. Інші сіли на човни, щоб зустріти нас у самому серці затоки. Більшість човнів заповнили люди, які пропонували пасажирам на продаж те, чого ми ніколи раніше не куштували. Вони пропонували нам банки з лимонадом і подрібненим льодом, фініки, зібрані з пальм, які я бачив лише на тітчиних фотографіях. Кілька зафрахтованих євреями човнів збирали пасажирів з місця, де судно стало на якір.

Розглядаючи людей на човнах, я шукав батька і помітив десятки тутешніх євреїв, яких ледь упізнавав. У вічно сірому Вишнево кожен єврей, якого я знав, був неймовірно блідий. Бути серед цих чоловіків, засмаглих під сонцем і обструганих важкою працею на землі, — це як бути серед героїв. Понад усе я хотів приєднатися до них, стати одним із них.

Зрештою я помітив батька, який стояв на носі невеликого арабського рибальського човна й енергійно махав нам із братом, він був набагато засмаглиший, ніж коли ми бачилися востаннє. Поруч із ним стояв капітан судна, високий араб, одягнений у широкі, довгі штани з гофрованої тканини. Ми зістрибнули в човен і міцно обняли батька, надолужуючи два роки нашої розлуки. Він теж був дуже радий бачити нас. Коли ми пробиралися до берега, я відчув, як сонячне тепло проникає крізь моє товсте зимове пальто. Я заплющив очі й уявив, що це м'яке тепло — це моє особисте привітання, привітання від сонця, яке очікувало свого часу до мого приїзду. Щойно я вийшов з човна і ступив на землю, то знав, що знайшов дорогу додому.

Ізраїльська земля була якраз для мене. З часом я відчував, ніби позбавляюся свого старого життя, ніби Вишнево було моїм коконом, а тепер у мене вирости крила. Я перестав носити піджаки й краватки, змінивши їх на сорочки з короткими рукавами. Я спостерігав, як моя шкіра темніє під найяснішим блакитним небом, і ніколи не почувався більш схожим на справжнього сина Ізраїлю, ніж у день, коли прийшов додому з сонячним опіком. Я пристрасно любив книги, але тепер читав їх під смоківницею в парку чи на піску на березі моря.

* * *

П'ятнадцятого липня 2007 року я прийняв присягу як дев'ятого президента Ізраїлю. Мені було 83 роки. Ця подія стала кульмінацією моєї кар'єри, яка охоплювала життя всієї країни й була останнім шансом послужити народу,

стати членом уряду. Коли я стояв на сцені й виголошував присягу, мої думки заповонило Вишнево, як нагадування, звідки почалася моя подорож. Одинадцятирічним хлопчиком я мав невичерпну уяву, але навіть у найамбіційніших мріях я ніколи не міг уявити, що в моєму житті настане така мить.

На святкуванні ввечері моєї присяги незнайомий молодик підійшов до мене і прямо, з неприхованою ізраїльською відвертістю, якою я не міг не захоплюватися, втрутився в розмову.

— Пане президенте, з усієї поваги, після стількох років у політиці, чому ви й досі працюєте в такому віці?

— Чому я не покинув роботу? — перепитав я. — Думаю, я ніколи не обмірковував інші варіанти.

І це правда. Скільки себе пам'ятаю, сіонізм був центром моєї ідентичності, а служіння йому — необхідна умова для його успіху. У мої вісімдесят після шести десятиліть в ізраїльській політиці це служіння привело мене до президентства. Та коли я став повнолітнім в Підмандатній Палестині, служба, яку я уявляв, не стосувалася уряду; це була робота на полі, робота з облаштування землі, робота над створенням нового типу громади. Над усе мені тоді хотілося бути кібуцником[3].

Перше поселення, відоме як кібуц, називалося Деганія, його заснувала в долині Йордану 1910 року група молодих першопрохідців, які втекли з Європи. Вони приїхали сюди з грандіозними планами не лише побудувати поселення, а й утілити мрію під назвою «сіонізм». Передусім кібуци — це сільськогосподарські поселення, місця, де люди рвали жили, обробляючи кам'янистий ґрунт й осушували негодящі болотисті місцини. Саме першопрохідці працювали щодень, щоб змусити квітнути непридатні для життя землі. У свій час Деганія надихнула інших, і на безплідних землях Ізреельської та Йорданської долини то тут, то там почали з'являтися і швидко розвиватися комуни. Коли я емігрував до Ізраїлю, там було близько тридцяти кібуців, а з часом їхня кількість зроста. У найважчих умовах вони в корені змінювали ландшафт за допомогою пальм, сільськогосподарських культур, фруктових садів і худоби. Вони зробили пустелю прекрасною та благодатною і тим самим переконали нас, що ми можемо мобілізувати в собі безмежний потенціал. У роки до здобуття державності ми мали сильних лідерів і закладали основу для державних установ та уряду. У той час — і з необхідності — саме кібуци стали нашими центральними інституціями, і не лише через незвичні врожаї чи вишукану ідеологію, а й тому, що вони взяли на себе важливі обов'язки: управління поселеннями й еміграцією та організацію нашої оборони. І хоча кожен кібуц мав свої унікальні характеристики, усі вони організувалися навколо одного й того самого основного замислу. Працюючи над досягненням сіоністської мрії, піонери також намагалися переосмислити новий вид суспільства, побудованого на рівності та співпраці, на справедливості та законності, на колективній власності та житті громади.

Мені дуже подобалося мешкати в Тель-Авіві, подобалося в післяобідній час їздити по його вулицях на велосипеді, рахувати новобудови, помічати щоденний хід будівництва. Проте саме кібуц віддалік захопив моє серце. Я приєднався до молодіжного руху в середній школі, завдяки йому я

познайомився й учився у найвидатніших піонерів єврейської нації. У школі ми навчалися, а в молодіжній організації ми мріяли. У дитинстві, приділяючи вдосталь уваги першопрохідцям, я переконався, що немає важливішої місії чи вищого покликання, ніж приєднатися до них. Я хотів поміняти шум міста на тишу полів — долучитися до пошуку способів перетворення землі. З часом керівник нашої групи Елханан Ішай зрозумів шлях, якого я шукав, і з доброти до мене вирішив допомогти.

— Гадаю, тобі слід обміркувати Бен-Шемен, — сказав він мені під час розмови, яка змінила напрямок мого життя. Тоді я вперше почув цю назву.

Молодіжне селище Бен-Шемен для багатьох означало дуже багато. Засноване 1927 року доктором Зігфрідом Леманном, німецьким лікарем і педагогом, воно було і залишається й досі найдивовижнішим місцем, яке я колись знав.

Передусім воно було місцем, яке можна назвати домом, зокрема для відважних і ослаблених дітей, які осиротіли в Європі, але все-таки якимось дісталися до Підмандатної Палестини. Утім воно було чимось набагато більшим. Селище було інтелектуальним центром сіонізму і місцем, де можна було навчитися найпрактичнішого застосування його принципів. Це було місце, де юнаки й дівчата могли набути навичок, необхідних для заселення посушливих земель: як пасти овець і доїти кіз і корів; як втискати насіння в твердий солоний ґрунт так, щоб йому було з чого рости; як правильно гострити й працювати косою. Воно також було місцем, де хлопців і дівчат навчали бути солдатами, знаючи, що за сіонізм неодмінно доведеться боротися. Студенти вчилися стріляти, вести бій, орієнтуватися за зірками. Проте найбільше вони опанували цінності, які представляли життя кібуцу: як працювати разом, як рівні, як поступово будувати й підтримувати громаду. Це було місце, яке перетворило дітей на лідерів. Бен-Шемен тоді щойно прийняв велику хвилю дітей із Європи, і його керівники сподівалися зрівняти їх з іншими, які самі колись емігрували з Європи й могли допомогти новоприбулим пристосуватися до зовсім іншого життя.

Не встиг я відповісти, як Елханан підкинув остаточну інформацію.

— Тобі не обов'язково їхати, — сказав він. — Та я хочу, щоб ти знав, що я вже порекомендував тебе, і позаяк я знаю про фінансове становище твоєї родини, то також подав від твого імені заявку на отримання стипендії.

Я, мабуть, справді мав приголомшений вигляд.

— Вони хочуть, щоб ти приїхав, Шимоне, — сказав він, усміхаючись, — і вони покрийть витрати. Тому, якщо ти цього хочеш, рішення за тобою.

Я зіскочив зі стільця й побіг прямо додому, щоб розповісти про все батькам. Я навіть не просив їхнього дозволу. Я просто розповів їм свій план і сподівання з усією пристрасстю і нетерпінням п'ятнадцятирічного хлопчика. Я був певний, що це моя доля. Я думаю, вони подумали так само.

Я прибув до Бен-Шемена 1938 року, переповнений думками та прагненням учитися. Пам'ятаю, як уперше зайшов через головний вхід, перетнув двір, невелику площу, оточену скромними одноповерховими будинками. У самому центрі подвір'я було два прекрасні дуби, старі велетні, які, мабуть, були свідками багатовікової історії. Під ними стояла невеличка група дітей, які

зібралися навколо жінки, схоже, вчительки, уважно слухаючи, що вона розповідає на тему уроку.

Мене відвели до запасної дерев'яної хижки в кінці вузької ґрунтової доріжки, де я щасливо мешкав із двома іншими хлопцями. На перший погляд, були часи, коли все це, мабуть, скидалося на літній табір. Ми розповідали анекдоти, розігравали один одного й співали пісні біля багаття. Ми ходили в довгі походи звивистими стежками по передгір'ях неподалік і грали в різні ігри, виконуючи обов'язкову роботу. Саме там я вперше завів справжніх друзів. У Тель-Авіві я був чужим. У Бен-Шемені я став популярним.

І все ж, попри дружбу та випадкові пустощі, ми всі чудово усвідомлювали, що ми – частина місії, чогось набагато більшого, ніж ми самі. Ми не просто жили на рубежі єврейської історії; ми формували її безпосередньо. З кожною насіниною, яку ми посадили, і кожним урожаєм, який зібрали, ми розширювали сферу впливу своєї мрії. Земля, на якій ми збиралися відновити єврейську державу, була сувора – і нам довелося приручити її, щоб упевнитися, що вона може прогодувати багато мільйонів інших людей. Нам часто нагадували: яку безпеку ми можемо гарантувати нашим людям, якщо не зможемо нагодувати їх, коли вони приїдуть? Тож треба було готуватися.

Удень ми працювали на полях або ходили на уроки в класах. Уночі ми стояли на варті. Для арабів у сусідніх селах було звичною справою стріляти в нас або намагатися вкрасти нашу їжу й інші запаси. Мене призначили командиром одного з караульних постів, розташованого в залізобетонній споруді на краю селища. Після заходу сонця я прокрадався по кованій драбині й займав спостережну позицію, притулившись спиною до стіни й поклавши зброю поруч себе. Щоразу я сподівався, що вечір мине спокійно, але неодноразово селище обстрілювали й багато разів я мусив з настанням темряви відкривати вогонь у відповідь.

Щоночі, коли мені випадало стояти на чатах, я проходив повз будинок Гелмана. Пан Гелман – наш учитель теслярства, і я часто бачив, як він спилював у дворі довгу колоду. Іноді я бачив, як його дружина доглядала за садом, поливала квіти або дивилася, чи достигли помідори. Я вітався й махав рукою.

Якось однієї ночі я побачив там незнайомку, яка босоніж стояла на порозі будинку. Її заплетене в косу біляве волосся відкривало пронизливі очі та профіль, як у грецьких скульптур.

Я в житті не бачив такої краси! Наші очі зустрілися всього на мить, на вустах заграла легка усмішка – і я пропав. Відчуття було таке, ніби вона зруйнувала й відновила мене лише за секунду. Її звали Соня. Вона була другою донькою Гелмана й виросла у селищі. Я бачив її щоночі, завжди босу, поруч із газонокосаркою. Я був зачарований.

Минуло трохи часу, доки я зібрався з духом і заговорив до неї. Утім вразити її мені не вдалося. Та я пнувся чимдуж: читав їй вірші, навіть кілька розділів із праці Карла Маркса, але, здається, ніщо на неї не діяло. Аж поки я попросив її піти зі мною на огіркове поле. Було щось у тому, як пахли молоді огірочки, якась романтика природи, що нарешті

спрацювало. Вона зрештою подивилася на мене інакше — так, як я дивився на неї.

Соня стала моїм першим і єдиним коханням. Я зустрів дівчину лагідну й непохитну водночас, яка була в усьому джерелом глибокої мудрості й сили. Соня давала мені можливість ширяти у висотах мрій, але не дозволяла втрачати об'єктивності. Вона вірила в мене й підтримувала мене в гонитві за найсміливішими задумами. Проте вона ніколи не дозволяла мені бігти попереду паротяга. Вона була для мене провідною зорею і совістю. У всьому світі не знайшлося б іншої людини, яка так заслуговувала на мою любов, і так сталося — хтозна з якої причини — вона, здається, була ладна кохати мене теж.

Таким був Бен-Шемен — місце, в якому вдень ми вчилися, а вночі захищали. Місце, де ми могли бути собою і непохитно прямувати до мети. Місце, де вірні товариші завжди чекали тебе на відстані кількох кроків.

Бен-Шемен також став місцем великої політичної драми. Саме там я вперше почав уточнювати свої політичні погляди й уперше отримав шанс застосувати їх. Дійсно, попри офіційні заняття, які проводили наші вчителі, кориснішим для нас було те, що ми робили потайки. Бен-Шемен був домівкою для багатьох політичних молодіжних рухів, організацій, де студенти обговорювали майбутнє єврейського народу, необхідність єврейської держави та стратегію, необхідну для її створення. Однак такий вид політичної діяльності був офіційно заборонений на місцях, тому будь-які подібні дебати відбувалися вночі, таємничим шепотом і палкими закликами. Це були розмови покоління — наймолодшого покоління, — в якому міцно вкоренилася думка, що ми намагалися будувати наше майбутнє, що те, що наші розмови — це щось більше, як просто слова. Ми почувалися так, ніби наша місія вища за турботу про врожай для батьківщини, що наша робота — сформувати образ нового суспільства. Це було рушійною концепцією системи кібуців і думкою, яку ми так широко прийняли. І, можливо, через те, що ставки були такі високі й ми відчували, що наша роль така важлива, наші дебати часто бували дуже гарячими.

Попри наші спільні прагнення між нами було багато розбіжностей. Деякі лідери були сталіністами, людьми, які вимагали ідеологічного колективізму у своєму кібуці й бачили єврейську державу як механізм встановлення більшої дисципліни й порядку. Вони хотіли відтворити радянську систему. Я ж, навпаки, вважав, що Сталін зіпсував учення Маркса, що його стиль правління — це анафема соціалістичного ідеалу. Замість повторювати сталінську чи будь-яку іншу систему управління, міркував я, нам потрібна особлива, унікальна для нас система, яка відбивала б дух нації, що спирається на догмати єврейської моралі. Герцль якось сказав: «Це правда, що ми так сильно прагнули до землі наших предків. Однак в цій прадавній землі ми хочемо нового розквіту єврейського духу».

На наших секретних зібраннях я поступово перетворився зі стороннього спостерігача на ключового гравця. Цей юнацький досвід участі в молодіжному русі змінив мене, значно вплинув на мій погляд на світ і ще більше на те, якою я бачу свою роль у ньому. Що авторитетніше звучав мій голос, то ліпше я розумів, як мені це подобається, як сильно можна вплинути на людей, перед якими стоїш, і самими лише словами змінити думки й переконання і, можливо, навіть історію. Думаю, мені значно допомогло те, що з юності мені

пощастило — у мене був нетиповий для цього віку гучний баритон, який надавав моїм словам відтінку вагомості й авторитету, навіть якщо я його ще не заслужив.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.